

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 9.

Lýsingaprisur fyri postreglur: 30 øyr. á forsiðuni, 20 øyr. á 3. og 4. síðu. Við stórra lýsingum fæst avsláttur í prísinum.

Leygardagin 29. februar 1936.

Kostar kr. 1,50 fjórhingsárið — Porto. Blaðið verður bílagt á posthúsinum, brevasvarstøðum og skrivstovu. Telf. 143.

10. árg.

Liberalisma og „Dimmalætting“.

Vil hin nývaldi sambandstingmaðurin, ábyrgdarmaður „Dimmalætting“s, á lögtingi leggja sin politik eftir teirri liberalistisku hugsjónini, at hitt almenna hereftir eins og higartil skal lata vinnulivsins mál sigla sin egna sjógv lítandi á, at einstaklingsins frii kappingar- og virkishugur og idni skal greiða fløkurnar og bjarga landi og fólki?

Ella er tað so, at blaðstjórar „Dimmalætting“ar hava vilt seg at tala um nakað — hetta nakað er liberalisman — sum „ligger uden for deres Næse“?

I eini oddagrein nortu vit við liberalismuna, hvussu henda i tey seinastu mannamíni eina-ráðandi og prisaða samfelagslæra hevði borið verðina út í ein ruðuleika, eina kreppu, sum verðin valla hevði sæð líka til áður.

So logið tað ljóðar, so hevur henda grein eitt „Dimmalætting“ — eisini í eini oddagrein — at drigið svorðið úr slóðranum. Og tað er ikki hissini sum hon er yvirleikin fyri ikki at siga erpin. Hon sáplar okkum av foldum sum óvitingar, sum teir, ið ikki hava „Indsigt i Forholdene, der ligger lidt længere ude end deres (hans) Næse“. Og hetta verður sjálvandi sagt við viðskera, ið ikki er eitt á herskin — tað er nú ikki hvort valint, ið kann svolga hann. Vit verða soleiðis heiðraðir sum virtuosar í at velja „Uhumskheder over egne Folkefæller“ — tað er í parantes sagt interessant at bita merki í, at okkara sonnu lýsingar víðvíkjandi okkara mótskudmanna politikki, stóðum og gerðum falla vápnamonnum henda politikks so fyri bróstið, at teir suffa og fræsa um „Uhumskheder“ uttan at gáa eftir, at teir harvið eru komnir at geva ein ógvuliga beinraknan karakteristikk av afturhaldsins politikki, teirra egna politikki.

Vit kunnu ikki lata vera við nokrum orðum at royna at geva „Dimmalætting“ „lidt Indsigt i liberalismuna“. Vit kenna á okkum, at hennara sjálvbevista hergonga ikki bara er ein móti betri vitandi gjord roynd at seta víðurskiftini liberalismuni víðvíkjandi á høvðið, men at hennara blaðstjórar kanska líka so nógv hava fingið hesa samfelagskipan í rangastrupan — og tað er synd, at teir skulu kvalast í einum talustreymi uttan „Indsigt“ um nakað, sum sýnist at liggja „længere ude end deres Næse“.

Hvat er so liberalisma?

Tað kann ikki noktast, at so stórir hugsjónarmenn og idealistar sum Rousseau, Home og J. Stuart í sínum hugsjónum og heimspekingarlærum hava verið slóðarar fyri liberalismuni.

Huvudsíðuni í teirri liberalistisku hugsjónini er nevnliga eitt óskert frælsi í virkis- og vinnulivinum so væl sum í andans verðini. Hitt individualistiska knæsetist sum ókronkiligt. Samfelagskipanin skal geva rúm fyri heilt og alls óskerdar kapping. Konkuranin í livinum, fyrst og fremst innanfyri handils- og forrætningslivinum skal vera hin stóra drífjodurin, hovuðsstuðulin og lívsnerfan í allari framleiðslu, í allari vinnu og øllum framburði. Hitt almenna, staturin, skal ikki blanda seg út í vinnulivið og enn og minni vera ein regulator av teim friu kreftunum. Statsins uppgáva skal treingjast til at vera og virka sum verjari av rættarskipanini í landinum.

Hetta livs- og virkisfrælsi einstaklinganna, henda haldan statsins uppgáva til høvuðsakliga at vera verjari av rættarskipanini, fyrst og fremst verjari av einum treytaleysum og óskerdum ognarrætti einstaklingsins uttan mun til, um hesin ognarrættur nerrar samfelagsins, fjóldar interessurnar, — tað er í stuttum sagt liberalisman.

Liberalismunnar fræslislæra er í fyrstu atlogum ógvuliga tekkilig og adréttarsterk. Men skapararnir av socialismuni sáu kreftklónna í hesi „eygvaldu“ læru. Hin liberalistiska vakra talanin um óskert frælsi og virkisrætt fyri hvørja menniskju bar trelldómni og deðyan í sær. Ti — eins og øll verðin nú hevur ásaðnað — hetta óskerdar virkisfrælsi vildi bera at tí, at bert hin sterkari, klókari og rikari vildi fáa gagn av fríðom-inum. Og tað sum vildi vísa

seg at vera spillan og kreftskaðin í liberalismuni var, at hin máttmiklari, klókari og peningasterkari vildi nýta hetta haffleysa og óskerdar frælsið at liva og virka og eiga til at kúga og útsúgva og trælbinda hin veikara, hópini, hina stóru arbeiðandi fjóldina. Socialistarnir vóru tí á fyrsta sinni mótskudmenn av liberalismunnar kravi um „kraftanna fría spæl“ uttan eftirhyggjan og ansan frá tí almenna. Men harafturmóti eru, særliga í seinastuni, teir „moderate“ innanfyri teir konservativu í hópatali vorðnir teir ídnastu talsmenn fyri liberalismuni. At blaðstjórar „Dimmalætting“ar ikki heldur víla, hetta er bert eitt prógv til um, at teir hava vilt seg út í orðadrátt um nakað, sum liggur „længere ude end deres Næse“.

Tað er at undrast yvir at teir heiðraðu blaðstjórar av „Dimmalætting“ í hesum tíðum ikki duga at siggja kreftskadað í liberalismunnar útvekstrum. Teir hava sjálvandi bæði lisið og høyrð um kartellini, trustarnar, teir stóru peningamagnatarnar og virkisharrarnar, ognarmenninar til produktionsmidlini. Huga teir gjølla um, hvussu víðurskiftini eru í dag, hvar ið liberalisman hevur fært verðina og harvið eisini okkum, megu teir kunna ásaðna, hvar ið fyrrverandi liberalistisk handilsministrari Jürgensen fyri stuttum segði, nevnliga at liberalisman var spæld fallit í sínum útviklingi í trustum og kartellum, sum vóru við at drepa smámánnansins og millumstandsins virkis- og livsfrælsi. Hin einstaki vegur til bjarging úr hesum „liberalistiska trældóminum“, heldur hesin gamli maður vera statsins regulering og skerjan av „útvekstrunum“. Tað kann eisini í hesum sambandi vera læruríkt fyri „Dimmalætting“ at leggja sær í geyma orðini hjá hinum nú í útlegd verandi navn-

frama Russaranum Miljukou, ið er roknaður fyri ein av teim fræga liberalistisku hetjunum. Miljukou, ið var liberalistiskur uttanríkisráðharri undir Krenskis stýri, letur nú hesi orð falla í samroðu um liberalismuna:

„Vit hava einki aktiónerprogram. Okkara fatan má broytast. Liberalisman er deyð. Vit eru demokratar, republikanarar og halda við tankanum um planøkonomi. Vit standa nú eins og socialistarnir posetivir yvir fyri Sovjetruslandi...“

Tað, sum er athugaligast og forvitniligast fyri lesararnar, er, at annar tann maðurin, sum so fróur og ágrýtin í „Dimmalætting“ gongur í borg fyri liberalismuna, er nývaldur tingmaður.

Hetta elvir okkum at spyrja:

Vil hesin heiðraði tingmaður nú, tá ið eisini okkara land er rent um koll av liberalismunnar og konservatismunnar útvekstrum, nú tá ið hitt privata einki tykist at evna — vil harra lögtingsmaður Poul Niclasen á tingi taka ta liberalistisku stóðu, at hitt almenna hereftir sum higartil skal treingja sína uppgávu til eina verjan av rættarskipanini og ikki nerta fingrarnar við vinnulivið við at reglulera, stuðla og leiða tað inná nýggjar lívegandi leiðir, ja, í summum forum beinleiðis kuta tey bond, sum liberalistiskir útvekstrar hava lagt um hálsin á Føroya fólki, okkara litlu tjóð?

Liberalismunnar stóðu ímóti tolli, „restríktiónum“ og „andre naturlige Hæmninger for Indførsel og Udførsel“ samtykkja javnaðarmenn. Men meðan javnaðarmenn vilja seta garð um hetta frælsi við internationalum samtyktum og við innlendis frígering og verjan av fjóldarinnar virkis- og livsrætti yvir fyri teim innlendis- sum alheimsstórtustum o. t., er liberalisman eins og hann, sum plantar fagar og lívegandi urtir í veltu sína, men loyvir samstundis stórdjórnum (kartellum, trustum o. t.) at grópa veltuna frá botni og tína hin herliga vokstur.

Tað „tragiska“ við liberalismuni er, at stórkrefturnar sum í skjól av liberalismuni hava vaksið seg ovurstórar, eru tær, sum við sínum maktneva hava tvingað toll, „restríktiónir“ og annan djevulskap ígjøgnum.

Jørðin.

Veitir.

Ein partur av tí avfalli, ið kemur niður, setur í jørðina, niður í tað fasta grótið og rennur avstað aftur ígjøgnum sprungur og glopp í sjálvum tí fasta landinum.

Hetta vatnið er tað meinasta fyri jarðarbrúkið og tað er hetta ið krevur tær „gyg“ veitirnar.

Meginparturin av hesum sprungunum og gloppunum ið leiða vatnið av stað aftur, munna út yvir sjógv, og har ið sovorðnar vantar útmunna fáa vit uppsprung, antin soleiðis, at tað eru rættligar keldur ella eisini soleiðis, at tað eru stórra og smærri umráðir av tí fasta grótbótinum, sum leka meir ella minni vatn.

Av hesum orsökum setur ein massi av vatni upp úr tí fasta grótbótinum. Og vit kunna vanliga ikki siggja oman á jørðini, hvussu hetta uppsprungið úr bótinum er skikkað, tað einasta ið vit av royndum hava lært at gera móti hesum er, at grava eitt system av rennum og veitum ígjøgnum stykkið. Vit vita, at tá hetta vatnið er komið upp úr helluni, so rennur tað víðari, sum botnvatn, sum ein á, eitt vatnræsi í tí leysa jarðarlagnum, og vit seta tí veitirnar soleiðis, at tær kúbba hetta vatnræsið av, á sjóns gjøgnum hallarnar.

Hvussu langt ið skal vera millum hesar veitir er ógjørlegt at siga, tí tað er so ymist, men í tegrutari jørð, sum hevur nakað dýpi, verður tað einar 6—8 metir og í vátasta jørð bert einir 4 metir ímillum. — Tað eru menn í Føroyum, sum á fyrsta sinni hava havt 8 metir ímillum men hava bót tað við at seta eina veit ímillum aftur, so tað bert eru vorðnar 4 metir ímillum og tað hevur enná verið vónaliga turt ímillum veitirnar. — Men so er aftur onnur jørð, sum hjálpist við nógv minni. Tað má veltingarmaðurin í hvørjum føri nýta sítt skil til at gera av.

Við veitagreivstur og rennulegging er tað so nógv vert at lata ta ráðu jørðina frá í neðra kom: upp í veltinarglæðið, tí henda jørð er í fyrstani skaðilg fyrri allan vokstur. Tað rætt er, at tað ið var ovast tá ein byrjar, skal vera ovast tá ein er liðugur.

J. J.